

GÖNÜLLERE YOL YAPMIŞ YUNUS EMRE

Yunus Emre'nin İlahi Şiirine Bir Bakış

Türkmenistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, bize ilk olarak kardeş elini uzatan, Türkiye Cumhuriyeti oldu. Son zamanlarda diğer ülkelerle birlikte, Türkiye ile de ekonomik, siyasi, kültürel ilişkiler kuruldu. Yunus Emre'nin doğum yeri ve mezarının orada olması konunun en önemli tarafıdır.

Yunus Emre'nin şiir dünyasındaki ilahi düşünce zenginliği, şairi anlamayı belli bir ölçüde zorlaştırırken, diğer taraftan da şaire yakınlık hissettirmektedir. Böylelikle kendini Allah'a yaklaşmış gibi ferah içinde bulursunuz. Yunus Emre'nin şiirlerini anlamının bu kadar zor olmasının sebebi, bu şiirlerin kaynağında çok derin bir düşünce dünyası olmasıdır. Şairin:

"Dört kitabın manasını / Okudum tahsil ettim "

demesi ilk bakışta insanı düşündürüyor. Yani şair Tevrat'ı, Zebur'u, İncil'i ve Kur'an-ı okumuş. Sadece okumak da değil, beynine yerleştirerek Hakk'a giden yolu aramış. Bu kutsal kitaplardaki melekler, peygamberler, onların yoktan var eden Allah ile ilişkileri hakkındaki rivayetlerden, ayetlerden, ayrıca Muhammet Peygamberin (SAV) hadislerinden habersiz olmak şairi anlamayı zorlaştıran asıl sebeplerden biridir. Şair: *Yine aşkın sırrı düştü serime*, diyor. Başka bir şiirinde ise:

*Ben yürürüm yana yana
Aşk boyadı beni kana
Ne akılım ne divane
Gel gör beni aşk neyledi*

*Mecmun olmuşum gezerim
O yarı düşte görürüm
Uyanır melul olurum
Gel gör beni aşk neyledi*

Şairin başına neyin aşkı düştü acaba?!.. Peki onun düşümde gördüm dediği yarı kim?! Bu soruya cevap bulmak için yine şairin şiirlerine başvurmamız gerekiyor. Bir şiirinde de şöyle yazıyor:

*Var git Leyla durma benim karşımda
Kuşlar yuvasını kurar başımda*

Leyla diye adlandırdığı sevgilisine şairin: "var git" demesi biraz kaba ve acayip gibi görünüyor. Hemen arkasından da:

*Bugün Mevla gören Leyla 'ya bakmaz
Ulu âlâ gören ednaya bakmaz
Aya nazar eden yıldıza bakmaz
Ben Leyla der iken Mevlamı buldum*

Şehribossan GELDİMMAMMEDOVA

Mahtumkulu Devlet Ü. Öğr. Görevlisi

diyen şairin ne demek istediğini anlayıp, onun hayatı boyunca aradığını, yani Hakk'ı bulduğuna şahit oluyoruz. Başta şairin Hakk'ı başka başka yerlerde aramış olması gayet doğal. Peki gelinen netice ne?

*Hakkı arar isen kalbinde ara
Kudüs 'te, Mekke 'de, Hacda değildir
Kabul et Yunus 'un dediği sözü
Hemen gelir başa geçte değildir*

İbni Ferit, Celaleddin Rumi ve Câmî ile birlikte Yunus Emre de sufiliğin en ünlü şairlerinden biri kabul edilir. Sufilik nedir? Aslında sufiler kimler? Alimler arasında İslam dinindeki değişik bir yol olan sufiliğin asıl kaynağını zühhaddan aldığına dair bir fikir vardır. Zühhad bazı şeylerden sakınmayı İslamın şartı olarak kabul etmişlerdir. VIII-IX. Asırlarda Irak'ta ve Suriye'de ortaya çıkan sufiler Kur'an'ın emirlerini daha iyi yerine getirebilmek için Ramazan harici oruç tutmuşlar, namazı daha çok kılmışlar ve hayır hasenat işlerini daha fazla yapmaya çalışmışlar. Sufiler Allah'ı saf bir inançla sevip, ona yakınlaşmanın arzusuyla IX- X. asırlarda sufiliğin kaidelerini hazırlamışlardır. Onlardaki ilahi hakikat ile birleşmeye olan inanç daha da güçlenmiştir. Müslümanlık inancını seçmişlerdir, sonraları bunların aralarında ilimle meşgul olanların sayısı gittikçe artmıştır.

Yunus Emre'nin şiirlerinde de sufiliğin işaretlerini görüp şairin kelimenin tam anlamıyla derviş olduğunu anlamak hiç zor olmasa gerek. Yunus'un eserlerinin çoğunun son kıtasında "Derviş Yunus" ifadesine rastlamak mümkün. Bir şiirinde:

*Actıyorum geçen bunca ömrüme
Dervişlik ne güzel sultanlık imiş*

diyor, bir başkasında ise:

*Aldım himmeti
Geçtim zulmeti
Buldum devleti
Şeyh eşiğinde "*

yada

"Maksadım Allah/Şeyh eşiğinde"

diyerek derviş Yunus asıl maksadı olan Allah'a isteklerini dile getirir:

*İlahi cennet evine
Girenlerden eyle bizi
Varıp anda cemalini
Görenlerden eyle bizi*

Yukarıdaki kıtanın manasını ancak peygamberimiz Hz. Muhammed'e (SAV) ait bir hadisinin yardımı ile anlamak mümkün olabilir. "Ölüm, gerçek Müslümanlar için Allah tarafından gönderilmiş bir hediyedir. Çünkü Allaha ulaşmak ölümden sonra mümkündür".

*Bakma dünyanın adına
Düşüp daim Hak yoluna
Beratını sağ eline
Alanlardan eyle bizi*

Kur'an-ı Kerim'de "Azabe'l-kabir" yani kabir azabına dair sureler ve ayetler bulunmaktadır. Acaba şairin

"Beratını sağ eline/Alanlardan eyle bizi"

demesi ne anlama geliyor? Kur'an'da yazıldığına göre; "İnsan hayatta iken, her omzunda birer melek oturur, o insanın sevabını ve günahını kitabına yazarlarmış. İnsan ölüp de sorguya çekildiğinde o kitap sağ koluna verilirse, bu onun cennete gireceğini müjdeliler".

Şairin eserlerinde ilahi aşk ve insan sevgisi, yani dünyevi sevgi, birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisinde. İlahi aşkta sevilen Allah olup, seven de onun sadık kullarıdır. Yunus Emre ilahi aşkın sarhoşluğundan Hakk'a canı ile sarılmış bir şahsiyettir. Yunus daima tüm varlıkta her şeyin "Allah" diye fısıldadığını duyuyor. Bununla yaşıyor, bununla rahat ve huzur buluyor.

*Şol cennetin ırmakları akar Allah deyu deyu/
Çıkmış İslam bülbülleri öter Allah deyu deyu*

Yunus Emre'nin şiirlerindeki ilahi düşüncede başta da belirttiğimiz gibi hadis-i kudsilerin, olayların gizli sırları yatar. Bu sırları çözmek de okuyucuya kalır.

*Bir gece Muhammed'e
Yukardan geldi burak
Seni okur Zülcelal
Ne durursun kal yarağ*

*Ol Cebrail Hazreti
Getirdi Burak atı
Nurdan idi hilkatı
Gözü gevher, yüzü ak*

Yunus bu şiirinde Kur'an-ı Kerim'in 17. suresi olan "Geceki Seyir" suresinde peygamberimizin (SAV) Miraç gecesinde arşa çıkıp Hak Teala ile olan sohbetini anlatıyor:

*Göklere haber oldu
Yer u gökyatlık kıldı
Dediler Ahmet geldi
Süslendi sekiz uçma*

Kur'an'ın Yasin suresinde Hz. Muhammed (SAV), yedi isimle anılıyor. Yukarıdaki kıtada geçen Ahmed onun ikinci adıdır. Şair kendini Hakk'ın dostu sayarak daima 'o dostun' bahçesinde açılan güle benzemeye çalışır. Yunus Emre bütün hayatı boyunca ahretin gamı ile yaşamış bir insandır. O attığı her adımı, söylediği her sözü, yaptığı iyi işleri ile öbür dünyada sual cevap günü, ikinci hayattan mahrum etmemesini Allah Teala'dan diler.

*Madem ki can tendedir
Cümle isyan bendedir
Lutfu ihsan sendedir
Bizi mahrum eyleme*

*Bencileyin düşküne
Aklım dönmüş şaşkına
Dost Muhammed aşkına
Bizi mahrum eyleme*

Büyük Türkmen şairi Mahtumkulu'nun "Güzeşt eyle" adlı meşhur şiirinde de bu fikir devam ettirilir.

*Yüz gam birle tende can
İsteyir senden aman
Fazlın birle ya Sübhan
Günâhim güzeşt eyle*

*Biz biçare ummatın
Ummatı Muhammedin
Hatırına Ahmedin
Günâhim güzeşt eyle*

Yunus Emre ile Mahtumkulu'nun arasındaki fikir benzerliği hakkında Türkmen alimi Abdurrahman Mülkamanov "Türkmen Edebiyatının Tarihi"nin 1. cildinde yazdığı kapsamlı makalesinde değerli fikirler ileri sürer. Alim bu makalesinde Yunus Emre'nin Mahtumkulu'na yaptığı etkiyi ikisinin şiirlerindeki genel fikirleri karşılaştırarak açıklar.

Doğru, fakat bu iki şahsın eserlerinin birbirine yakın olmasının sebebi Kur'an'dır. Demek ki susuzluğun giderildiği çeşme bir. Aynı akan küçücük arkların birleşerek büyük bir ırmağı oluşturduğu gibi bu iki şairin de şiirlerinin birbirlerine manaca bu kadar yakın, şekilce benzer olması son derece doğaldır.

Sufistik akıma hizmet eden Yunus Emre, bu dünyanın her şeyi yalan olduğu için dünyayı kendisine düşman olarak bilmiştir. Sufilikte dört ana basamak olup bunlar; 1) Şeriat, 2) Tarikat, 3) Marifet, 4) Hakikat'tır. Biz Yunus Emre'nin 4. basamağa yani hakikate yaklaştığı kanısındayız. Çünkü her nefeste şairin şiirlerinde Hakk'a ulaşmasının sonsuz visaliyle karşılaşıyoruz.

Birinci basamakta, [kısaca ahırsak,] İslam dinindeki tüm emirlere tamamen uyulduktan sonra tarikat yoluna girilmeli. Bu yolda kalbini yalan dünyanın tüm gelip geçici sıkıntılarından temizleyerek pire inanmalı. İşte bunları göz önünde bulundurarak Yunus, pir olarak Taptuk Emre'ye inanan birisi. Mahtumkulu'nun:

*İhlas ile bir kamile kol veren
Yeter bir menzile, yetmeden kalmaz*

dediği gibi, Yunus Emre'nin de bir kâmile kol verip, arzuladığı menzile ulaştığına inanmak istiyor insan.

Yunus Emre'nin ilahi şiirleri büyük bir okyanus. O okyanusu (boylamak) onun ne derece derin olduğuna, sır dolu olduğuna akıl yetirmek başta belirttiğimiz gibi, ilahi ilimden iyi bir tahsil gerektiriyor. Asırlardan aşmış gelmiş şairin eserleri gelecek nesiller tarafından da öğrenilir, [ilahi sırları açılıp, insanların gönlüne hiç bir zaman tazlan-mayacak yol yapar] ve o yolun ışıklarıyla bütün alem aydınlığa kavuşur. Kısaca özetleyecek olursak, Yunus Emre'nin ilahi eserlerinde dün, bugün ve yarın var insana verilmiş olan bu dünyadaki ömür ve öbür dünya yani baki dünya hakkındaki fikirleri kendisinde toplayan bu Türkmen büyüğünün şiirleri, insanları iyiliğe, hoş niyetli olmaya davet etmesi ile önemlidir. Yunus bir şiirinde şöyle diyor:

*Gel varalım bizim ele, kim giresi bahçelere
Daim öter bülbüllerim, gülüstanım solmaz benim.*

Evet, Yunus Emre'nin insan aklının dürlerini kendisinde toplayan şiir "Gülüstan", asırlar geçse de solmaz. O kendisinin (tazeliği) hoşluğu ile bütün Türk halklarının arasında daim kalır.